

Alþingi
Erindi nr. Þ 138/365
kom Alþingi 1.12.2009

Nefndasvið Alþingis
Austurstræti 8-10

Reykjavík, 30.11.2009
Tilvísun vor: 98.11

150 REYKJAVÍK

**Efni: Umsögn um tillögu til þingsályktunar um náttúruverndaráætlun 2009-2013
- 200. mál**

Vísað er í bréf umhverfisnefndar Alþingis, dags. 19. nóvember 2009, þar sem óskað er eftir umsögn Landsvirkjunar við ofangreinda þingsályktunartillögu.

Tillaga til þingsályktunar um náttúruverndaráætlun 2009–2013 er nú lögð fram í þriðja sinn en sambærilegar tillögur voru lagðar fram á 136. og 137. löggjafarþingi án þess að það næðist að ljúka umfjöllun um tillögurnar. Landsvirkjun hefur fengið eldri tillögur til umsagnar og skilaði inn umsögnum til umhverfisnefndar Alþingis fyrst þann 15. janúar 2009 og síðast þann 30. júní síðastliðinn.

Í ljósi þess að óverulegar breytingar hafa verið gerðar á fyrri þingsályktunartillögu vísar Landsvirkjun til athugasemda sem fram hafa komið í eldri umsögnum. Fyrri umsögn og greinargerð er því hjálögð og vísast til hennar varðandi afstöðu fyrirtækisins og efnislega umfjöllun um einstaka þætti fyrirbyggjandi tillögu.

Virðingarfyllst

Hörður Arnarsson
forstjóri

Hjál.

**Greinargerð Landsvirkjunar
um tillögu til þingsályktunar um náttúruverndaráætlun 2009 - 2013**

Inngangur

Í kaflanum *Náttúruverndaráætlun 2009-2013, friðlýsing 13 svæða og forsendur* kemur fram að í tillögu umhverfisráðuneytis er í fyrsta sinn lagt til að beita friðlýsingu á svæðum sem búa yfir fágætum vistgerðum á hálendi landsins. Hér er um að ræða svokallaða rústamýrarvist er snertir tvö fyrirhuguð virkjunarsvæði (Norðlingaölduveita, Skatastaðavirkjun) og breiskjuhraunavist á friðlandinu við Laka og í nágrenni þess. Er það eina svæðið á miðhálandinu þar sem sú vistgerð hefur fundist. Þá er lagt til að Langisjór og nánasta umhverfi hans verði friðlýst og felld inn í Vatnajökulsþjóðgarð á grundvelli sérstakrar gígaraðar og náttúrufegurðar. Önnur fyrirhuguð friðlýsingarsvæði snerta ekki beina virkjunarhagsmuni Landsvirkjunar og því verður ekki fjallað um þau hér.

Mikilvægt er að allar þær tillögur um friðlýsingu er koma fram í Náttúruverndaráætlun **hvíli á skýrum faglegum grunni bæði hvað varðar þekkingu á náttúrunni og mati á verndargildi hennar**. Raunar má segja að forsenda fyrir óskum um friðlýsingu hljóti lögum samkvæmt að vera þörf fyrir verndun svæðis (og/eða tegunda) vegna fágætis eða sérstöðu á landsvísu eða heimsvísu. Þessi sjónarmið koma fram í greinargerð með þingsályktunartillögunni og er Landsvirkjun þeim sammála. Því miður hefur að mati Landsvirkjunar viljað brenna við að engan veginn fullnægjandi skýringar hafi komið fram um þörf fyrir aukna verndun eða friðun nokkurra þeirra svæða sem nú þegar eru friðuð.

Þá kemur einnig fram í greinargerð með tillögunni, og er **mikilvægt að hafa í huga þegar fjallað er um fyrirliggjandi tillögur um friðlýsingar að ákveðinn sveigjanleiki sé fyrir hendi við framkvæmd friðlýsinga þó ekki sé hvikað frá þeirri stefnu að setja upp net verndarsvæða út frá vísindalegum forsendum og faglegu mati**. Raunar er þessi skoðun í anda náttúruverndarlaganna en í fyrirliggjandi tillögum koma fram tillögur um hertar verndaraðgerðir án fullnægjandi rökstuðnings þvert gegn anda laganna. Verður nánar vikið að því hér á eftir.

Allt frá því um 1970 hefur Landsvirkjun stundað rannsóknir vegna áforma um Norðlingaöldulón og veitu og mögulegra áhrifa á náttúrfar Þjórsárvera. Áfallinn kostnaður Landsvirkjunar vegna þessa á árunum 1998 til 2009 er 10,5 milljónir bandaríkjadala eða um 1.281 milljónir íslenskar króna (gengi dollars 122 kr.). Áætlaður kostnaður Landsvirkjunar fram að árinu 1998 er nokkuð hærri.

Rústamýravist

Rök fyrir stækkun friðlands Þjórsárvera og friðlýsingu Orravatnsrústa byggist á svokallaðri rústamýravist, sem er nýlegt hugtak yfir gróðurfar á sífrerasvæðum.

Rústamýravist er hallalítið, vel gróið votlendi, hátt til fjalla, samsett úr mörgum gróðurfélögum. Yfirborð er breytilegt með tjörnum, flóa- og mýrasundum, lækjum, lækjadrögum og rústum með klakalinsum. Rústirnir eru sérkennilegar bungur sem lyft hafa upp úr votlendinu og þornað. Þær eru mismunandi að stærð, lögun og gróðurfari. Rústamýravist er bundin við miðhálandið í yfir 450-500 m hæð á svæðum þar sem loftslag er kalt, úrkoma lítil, grunnvatnsstaða há, jarðvegur þykkur og að meiri hluta lífrænn.

Í tillögunni er lagt er til að rústamýravist á hálandi Íslands verði friðuð. Vistgerðin er vel afmörkuð á ákveðnum svæðum miðað við þær ytri aðstæður er gera slíkt vistkerfi mögulegt.

Í viðauka með tillögunni kemur fram að **markmiðið** með stækkun friðlands Þjórsárvera og Orravatnsrústa sé verndun staðbundinnar vistgerðar á hálandinu sem telst alþjóðlega verndarþurfi en rústamýrum fer fækkandi hér á landi. Vistgerðin þykir óvenju fjölbreytt miðað við aðrar þekktar vistgerðir á hálandinu og hefur verulegt vísindalegt gildi. Rústamýrar hafa einnig sérstakt verndargildi vegna þess að þær eru meðal þeirra búsvæða sem talin eru í hættu af aðildarþjóðum Bernarsamningsins og njóta því sérstakrar verndar

Í viðaukanum kemur fram að rústamýravist sé **útbreidd norðan Vatnajökuls á Vesturöræfum, Fljótsdalsheiði, Jökuldalsheiði** og umhverfis Hofsjökul og vestur að Langjökli, þ.e. í Þjórsárverum sunnan Hofsjökuls, Orravatnsrústum norðan hans og í Guðlaugstungum og Álfgestungum norðvestan jökulsins. Rústamýrar með dreifðum rústum er einnig að finna norðan og sunnan þessa aðalsvæðis. Viðáttumestu og fjölbreyttustu rústasvæði á landinu eru í Þjórsárverum og í Guðlaugstungum, **sem þegar eru friðlýst svæði. Sú spurning hlýtur að vakna, í ljósi þess hve útbreidd þessi vistgerð er hvers vegna talið er nauðsynlegt að friðlýsa svæði, eins og t.d. með stækkun friðlandsins neðan Þjórsárvera, þar sem nánast engin rústamýravist er skráð samkvæmt skýrslu frá Umhverfisstofnun.**

Í viðauka er á bls. 30 sagt að núverandi landnotkun vistkerfisins séu *beitarlönd, orkuvinnslusvæði og útivist*. Hvað varðar landnotkunina orkuvinnslusvæði, er gerð Kvíslalóns eina orkumannvirki hérlendis, sem áhrif hefur haft á nærliggjandi rústasvæði. Afar víðfeðm rústasvæði er raunar að finna á Fljótsdalsheiði þar sem aðrennslisgöng að Kárahnjúkavirkjun liggja á um 150 m dýpi og hafa því engin áhrif á þau.

Í framhaldi af því er fjallað um *ógnir* og þar er talið að hugmyndir um virkjanir geti ógnað tilvist sumra rústamýra landsins. Hér er notað hæpið orðalag svo ekki sé sterkar að orði kveðið. Staðreyndin er sú að núverandi tillögur um veitulón í Þjórsá neðan Þjórsárvera ógna ekki á nokkurn hátt vernum upp með ánni eða hliðarám Þjórsár. Sama á við um áhrif Kárahnjúkavirkjunar á rústamýravist á Fljótsdalsheiði. Fyrirhugað

Bugslón Skatastaðavirkjunar ógnar ekki þeim rústamýrum er þar finnast. Því er það út í hött og í algjörrí mótsögn við anda náttúruverndarlaga og fyrrnefnd almenn sjónarmið um náttúruvernd að fullyrða slíkt.

Loks er í almenna kaflanum um rústamýrarvist fjallað um framkvæmd friðunar þar sem nánast allar athafnir mannsins verða bannaðar á þessum svæðum. Þar segir (bls. 30): **”Lagt er til að tilgreind verði og vernduð lykilsvæði fyrir rústamýravist á hálendi Íslands. Þar yrðu allar framkvæmdir og athafnir sem leitt geta til röskunar á vistgerðinni fortakslaust bannaðar. Alls er um að ræða þrjú svæði og eru tvö þeirra þegar friðuð að hluta með einhverjum hætti. Breyta þarf mörkum og stækka sum þeirra til að tilætluðum markmiðum um verndun lykilsvæða verði náð.”**

Hér er á ferðinni nýtt sjónarmið, sem er í mótsögn við inngangskafla að Náttúruverndar-áætlun þar sem lögð er áhersla á sveigjanleika og samstarf. Almennt verður að hafa í huga að margskonar starfsemi getur þrífist á svæðum þar sem þessa vistgerð er að finna og það hefur engin áhrif á verndargildi hennar. Landsvirkjun dregur í efa að þörf sé á að setja í reglugerð um friðlýsingu bannvið athöfnum manna sem hafa augljóslega engin áhrif á það vistkerfi, sem friðlýsing byggist á.

Friðunartillögurnar ná aðeins til lítils hluta af þeirri rústamýrarvist sem hér á landi er að finna. Eins og kemur fram hér að framan og í viðauka með tillögunni er þessi vistgerð algeng mjög víða á miðhálandinu og því verður ekki séð að þessu vistkerfi í heild stafi ógn af athöfnum mannsins. Meginógnin er hlýnandi loftslag, sem flestir vita að muni breyta þessum vistkerfum. Samt sem áður telja höfundar þessarar tillögu ástæðu til að taka svo til orða.

Hér á eftir verður fjallað um þau tvö svæði sem lagt er til að verði friðlýst á grundvelli rústamýravistar, þ.e. stækkun friðlandsins í Þjórsárverum og Orravatsrústir.

Stækkun friðlands í Þjórsárverum

Greinargerð með tillögum um stækkun friðlandsins í Þjórsárverum er fátækleg. Tillagan í greinargerðinni er svohljóðandi:

“Lagt er til að mörk friðlandsins í Þjórsárverum verði færð út þannig að það nái yfir allt votlendi veranna, sbr. meðfylgjandi kort, og verði alls um 1.152 km², eða um 115.160 ha. Þar með mundu bætast við nokkur rústamýrasvæði sem eru utan friðlandsins auk þess sem ákvæði stjórnarsáttmála núverandi ríkisstjórnar um verndun hins sérstæða votlendis veranna væru uppfyllt. Jafnframt yrðu friðlýsingarskilmálar styrktir og bann lagt við röskun innan svæðisins.”

Sjá meðfylgjandi yfirlitskort.

Eins og kunnugt er felldi settur umhverfissráðherra þann úrskurð í janúar 2003 að fallist væri á framkvæmdina (Norðlingaölduveitu) með þeim skilyrðum að veitumannvirki yrðu utan friðlands Þjórsárvera. Í þeirri tilhögun er fram kom í úrskurði ráðherra var annars vegar gert ráð fyrir veitulóni að mestu í farvegi Þjórsár og hins vegar sérstöku

setlóni neðan Þjórsárjökuls þar sem kvíslum frá jöklinum var veitt til Kvíslaveitna. Síðar felldi Héraðsdómur Reykjavíkur þann úrskurð að gera þyrfti sérstakt mat á umhverfisáhrifum fyrir þessa veitu og féll Landsvirkjun þá frá áformum um gerð hennar. Var hönnun Norðlingaölduveitu því breytt og aðeins gert ráð fyrir veitulóni í farvegi Þjórsár austan við Norðlingaöldu.

Ekki kemur fram hvar þau rústasvæði eru sem ætlunin er að friða með hinni miklu stækkun á núverandi friðlandi til suðurs. Það ætti þó að vera forsenda fyrir tillögunni um stækkun friðlandsins lögum samkvæmt. Gróðurfarsrannsóknir hafa aðeins verið gerðar á litlum hluta fyrirhugaðrar stækkunar friðlandsins, í Eyvafeni og nágrenni sunnan núverandi friðlandsmarka. Samkvæmt skýrslu frá Náttúrufræðistofnun sem unnin var á árinu 2004 var rústamýrarrvist ekki merkjanleg sem skráð vistkerfi sunnan núverandi friðlandsmarka Þjórsárvera þó svo að stöku ummerki rústa hafi fundist þar í mýrarsvæðum. Skýrsla Náttúrufræðistofnunar leiðir í ljós að gróðurfar í Eyvafeni tilheyrir að mestu sandmýrarrvist. Vistgerð þessi finnst einkum í lægðum þar sem vatn flæðir yfir tímabundið og sandur, vikur og áfoksefni berast að og mynda jarðveg. Einkenni vistgerðarinnar er m.a. há og breytileg vatnsstaða með miklum sandburði og í skýrslunni eru leiddar líkur að því að engin breyting verði á jarðvatnsstöðu eða þessum ytri skilyrðum gróðurs eftir gerð veitulóns. Skýrslan staðfestir að gróðurgerð á þessu svæði er annars eðlis en hið friðaða votlendi Þjórsárveranna norðar.

Allt frá því að umhverfisráðherra felldi úrskurð sinn á árinu 2003 komu fram raddir um að nauðsynlegt væri að stækka friðlandið í Þjórsárverum. Þjórsárver afmarkast að vestanverðu af Hnífá sem sést vel á meðfylgjandi gróðurfarsmynd. Svæðið sunnan Hnífár kallast Fjórðungssandur og var öldum saman harðdrægur ferðakafla á leiðinni um Sprengisand. Núverandi mörk friðlandsins ná yfir meginhluta þess svæðis sem kallast Þjórsárver. Það er einna helst að norðaustanverðu, þ.e. upp með efsta hluta Þjórsár sem vistkerfi finnast sem líkjast stærsta hluta veranna. Eftir að fallið var frá hugmyndum um gerð veitu og setlóns við Þjórsárjökul kom fram eindregnari vilji stjórnvalda til að skoða stækkun friðlandsins.

Umhverfisráðherra skipaði hinn 22. nóvember 2006 sérstakan starfshóp til að fara yfir og kanna möguleika á stækkun friðlandsins í Þjórsárverum og til að endurskoða núverandi mörk friðlandsins og skilmála friðlýsingar. Í þennan starfshóp voru tilnefndir sérfræðingur frá Umhverfisstofnun sem formaður og auk hans fulltrúar sveitarfélaga á svæðinu. Náði nefndin sátt um stækkun á mörkum friðlands Þjórsárvera, sbr. meðfylgjandi yfirlitskort, og gerði tillögur um breytingu á reglugerð um friðlandið.

Í tillögu til þingsályktunar er þess hvergi getið að náðst hafi sátt við heimamenn um eðlilega stækkun friðlandsins í Þjórsárverum. Þvert ofan í álit ofangreindrar nefndar umhverfisráðherra er í tillögunni lögð til stækkun friðlandsins til suðurs, sem flestir aðilar starfshópsins töldu ekki þörf á og engin fagleg rök mæla með eins og kemur fram hér að framan. Starfshópurinn um náttúruverndaráætlun tekur hins vegar upp í sínum tillögum önnur mörk á stækkun friðlandsins, þ.e. að vestan, norðan og austan, en bætur svo við svæði sunnan veranna, rétt suður fyrir fyrirhugað veitulón í Þjórsárfarvegi. Það er gert á grundvelli rústamýrarrvistgerðar sem afar lítið er um á svæðinu. Fagleg rök eru engin og þessi tillaga er andstæð ákvæðum 66. gr. náttúruverndarlaga nr.44/1999.

Staðreyndin er sú að sátt hefur náðst um mörk friðlandsins með tillögum til umhverfisráðherra í mars 2007. Sveitastjórnir hafa lagt áherslu á að staðið verði að stækkun friðlandsins á faglegum grundvelli úr því stjórnvöld telja þetta svæði svo mikilvægt að stækka þurfi friðlandið. Það er því áleitin spurning hvers vegna ekki var farið að tillögum starfshóps umhverfisráðherra frá því í mars 2007. Tillaga Landsvirkjunar er sú að fallist verði á tillögur um mörk á stækkun friðlands í Þjórsárverum, í samræmi við það sem samstarfshópur umhverfisráðuneytis og viðkomandi sveitarfélaga lagði til með álitinu sínu í mars 2007.

Orravatsnrústir

Í viðauka með tillögunni er að finna afar fátæklega röksemd fyrir friðlýsingu Orravatsnrústa, sem hafa um langt árabil verið á náttúruminjaskrá en sérstaða þessa svæði er hversu hátt yfir sjávarmáli landið er á þessum slóðum.

Í viðauka með tillögu um náttúruverndaráætlun segir:

“Hér er að finna sérstaðasta freðmýrasvæði landsins. Lagt er til vernda um 73 km² svæði umhverfis Orravatsnrústir. Þar með yrði meginþorri rústamýra á þessum slóðum innan marka friðlands. Austari-Pollar, austan Jökulsár eystri, yrðu þó undanskildir. Mörkin mundu ná frá Jökulsá í suðri, þar sem hún sveigir við Illviðrahnjúka, og norður fyrir Reyðarvatn. Í vestri mundu mörkin teygjast eftir vatnaskilum norður um Bleikáluháls og í austri sömuleiðis fylgja vatnaskilum rústamýrasvæðisins við Orravatn. Verndarákvæði væru hliðstæð þeim sem gilda munu um Þjórsárver og Guðlaugstungur.”

Hugmyndir hafa um áraraðir verið um að virkja Jökulsá Austari með gerð miðlunarlóns við Buga. Hönnun miðlunar við Buga er á frumhönnunarstigi og því ekki ljóst hver endanleg lónhæð gæti orðið. Allar seinni tíma hugmyndir um þá miðlun hafa miðast við að hlífa Orravatsnrústum og svæðinu umhverfis sem er á náttúruminjaskrá. Miðað við núverandi tillögu að friðunarmörkum myndi vestasti hluti Bugslónsverða innan friðlandsmarkanna. Rústirnar á svæðinu liggja nokkru hærra en fyrirhugað lón og nýjustu hugmyndir að stærð lónsins miða við að öllum rústasvæðum innan þessara friðlandsmarka verði hlíft. Landsvirkjun telur því á þessu stigi rétt að draga mörk friðlands nokkru sunnan og vestan við Orravatn og þaðan beint til suðurs í farveg Austari Jökulsár. Með því móti væri langstærsti hluti rústasvæðanna innan friðlandsins og möguleiki væri áfram fyrir miðlun í Bugum vegna Skatastaðavirkjunar. Þannig væru nánast engar rústir á því svæði sem félli utan friðlandsmarka. Eðlilegt væri að fjalla um þessi viðhorf við vinnu 2. áfanga rammaáætlunar.

Sjá meðfylgjandi yfirlitskort af svæðinu.

Friðun á Langasjó og nærliggjandi svæði

Tillaga um friðun á þessu landsvæði er gerð á grundvelli jarðfræðiverndunar. Í tillögunni segir:

“Lagt er til að Langisjór og nánasta umhverfi hans verði friðlýst og fellt inn í Vatnajökulshrygggarð. Langir móbergshryggir úr basalti, myndaðir við sprungugos undir jökli, einkenna svæðið. Eldgjársprungan liggur um svæðið austanvert, en hún er 60 km löng og er lengsta gígaröð sem gosið hefur á landinu á sögulegum tíma. Langisjór og umhverfi hans er þekkt fyrir náttúrufegurð þar sem dökkbrúnt móbergið ásamt svörtum vikrinum frá Veiðivatnagosinu 1477 kallast á við tært fjallavatnið og mosagróður í fjallahlíðum. Á svæðinu er einstakt samspil jarðelds og jökla við mótun landsins.”

Í viðauka kemur fram að markmið með friðlýsingunni sé að friðlýsa svæði sem hefur að geyma einstakar jarðmyndanir og þá einkum móbergshryggi sem hafa búið til og mótað sérstætt landslag, tilkomumikil víðerni og sérstæðar vistgerðir. Svæðið teygir sig langt suðvestur fyrir Langasjó og er yfir 40 km á lengd.

Í minnisblaði sem Kristján Sæmundsson jarðfræðingur hefur unnið fyrir Landsvirkjun um verndargildi móbergshryggjana við Langasjó á landsvísu segir m.a.

“Að gerð og myndun eru móbergshryggirnir suðvestan Vatnajökuls ekki einstakir. Hið sérstaka við þá er lengdin og landslagið sem þeir móta. Langir og beinir móbergshryggir koma fyrir á Reykjanesskaga (Móhálsar), norður af Kverkfjöllum og í Vestra gosbeltinu norðaustan við Þingvallavatn. Í viðauka við þingsályktunartillöguna er sagt að einkennissvæði alþjóðlega heitisins tindar í merkingunni móbergshryggur séu hryggirnir á svæðinu sem friða skal. Það er ekki rétt. Þeir eru norðaustan við Þingvelli og í Laugarvatnsfjöllum þar sem eru Tindaskagi, Kálfstindar, Klukkutindar og Skriðutindar.---

Auk móbergshryggja inn af Þingvallasveit og í Laugarvatnsfjöllum eru þar einnig móbergsstapar sem gefa lítið eftir þeim hinum í Norðurgosbeltinu um ferskleika og útlit. Enn eitt sem gefur hryggjum og stöpum austan megin í Þingvallalægðinni gildi umfram Langasjó „og nágrenni“ eru löng misgengi og skörp í landslagi (gjárnar) en slíkt er ekki að finna milli Tungnaár og Skaftár. Þetta hafa þeir séð sem unnu skýrslu um „Verndun jarðminja á Íslandi“. Tillögur vegna náttúruverndaráætlunar 2002“ (Helgi Torfason og Ingvar Atli Sigurðsson, 2002). Þar komst Langisjór og hryggirnir umhverfis hann ekki á blað nema smáskiki norðvestast í ferhyrningi kringum Skaftáreldahraun sem þar er lagt til að friða. Hins vegar er þar lagt til að svæði austan Þingvallahrygggarðs með móbergshryggjum, stöpum og dyngjum verði friðað. Vegna jarðfræðinnar sýnist að eðlilegast sé að fylgja þeirri tillögu.”

Í ljósi þessa er að mati Landsvirkjunar engin forsenda fyrir friðlýsingu á grundvelli þess að hér sé um að ræða einstæða jarðmyndun. Í viðauka með tillögunni kemur fram helsta ógn við það náttúrufar svæðisins sem verið er að friða séu virkjunaráform. Að mati Landsvirkjunar er myndun veitulóns innan við Langasjó og gerð jarðganga yfir í Tungnaárdrög ekki á nokkurn hátt ógn við verndargildi svæðisins sem eru fyrst og fremst hinir löngu móbergshryggir. Hugmyndin um þessa tilhögun á veitulóni gæti einmitt verið skynsamleg málamiðlun við að friða Langasjó fyrir mannvirkjagerð og nýta afrennsli jökulsins í vestustu kvíslar Skaftár til orkuvinnslu.

Landsvirkjun

Nefndasvið Alþingis
Austurstræti 8-10

Reykjavík, 18.06.2009
Tilvísun vor: 98.11

150 REYKJAVÍK

Efni: Umsögn um tillögu til þingsályktunar um náttúruverndaráætlun 2009-2013, 52. mál

Vísað er í bréf umhverfisnefndar Alþingis, dags. 5. júní 2009, þar sem óskað er eftir umsögn Landsvirkjunar við ofangreinda þingsályktunartillögu.

Þingsályktunartillagan er hér orðrétt endurflutt frá síðasta þingi. Landsvirkjun fékk þá tillögu til umsagnar og skilaði inn umsögn til umhverfisnefndar Alþingis þann 15. janúar sl. ásamt ítarlegri greinargerð. Fyrri umsögn og greinargerð er því hjálögð og vísast til hennar varðandi afstöðu fyrirtækisins og efnislega umfjöllun um einstaka þætti fyrirbyggjandi tillögu.

Í tillögu að náttúruverndaráætlun er lagt til að friðlýst verði þrjú svæði þar sem munu skarast hagsmunir verndar og orkunýtingar, en þau eru stækkun friðlands Þjórsárvera, friðlýsing rústasvæða í grennd við Orravatn og svæðið innan við Langisjó. Rökstuðningur fyrir tillögum um friðlýsingu þessara svæða er að fyrirhuguð virkjunarmannvirki ógni þeirri rústamýravistgerð sem er að finna á svæðinu umhverfis núverandi friðland í Þjórsárverum og í grennd við Orravatsrústir og að veita vesturkvíslar Skaftár til Tungnaár kunni að ógna móbergsmýndunum við Langasjó. Í meðfylgjandi greinargerð Landsvirkjunar er fjallað nánar um þessi svæði og möguleika á að sátt náist um mörk þessara friðlanda þannig að tilgangi friðunar en einnig mögulegrar nýtingar verði náð.

Í greinargerð Landsvirkjunar er bent á að hugmyndir um orkunýtingu og verndun á þessum svæðum voru til umfjöllunar í niðurstöðu 1. áfanga rammaáætlunar á árinu 2003. Frá þeim tíma hefur verið unnið að margskonar rannsóknum og breyttum áætlunum til að draga úr umhverfisáhrifum orkunýtingar á þessum svæðum eða í grennd við þau. Þessar nýju áætlanir munu verða til umfjöllunar í 2. áfanga rammaáætlunar, sem ætlað er að mynda grunn að áætlun um verndun og nýtingu náttúrusvæða í samræmi við stefnu núverandi ríkisstjórnar. Á meðan á þeirri vinnu stendur telur Landsvirkjun eðlilegt að fresta einhliða tillögum um friðlýsingu þessara svæða eða þar til fjallað hefur verið um verndargildi þeirra og hugsanleg áhrif orkunýtingar á þau náttúruverðmæti sem þar kunna að vera í húfi. Ákvörðun um friðlýsingu síðar myndi þá byggjast á niðurstöðu þeirrar vinnu.

Á fundi með umhverfisnefnd Alþingis 18. febrúar sl. var farið efnislega yfir þær athugasemdir sem Landsvirkjun hafði við fyrirbyggjandi náttúruverndaráætlun.

Í nefndarálitum umhverfisnefndar Alþingis (þskj. 864-192. mál) var á þann veg að leita yrði leiða til að ná sáttum um mörk friðlýstra svæða þar sem ágreiningur væri um þau. Telji umhverfisnefnd mikilvægt að friðlýsing ofangreindra svæða nái fram að ganga á næsta friðlýsingartímabili getur Landsvirkjun fallist á nefndarálit umhverfisnefndar síðasta þings sem ásættanlega niðurstöðu. Sömu sjónarmið koma einnig fram í grein eftir umhverfisráðherra í Morgunblaðinu 17. júní sl.

Að öðru leyti vísast til meðfylgjandi greinargerðar Landsvirkjunar um þingsályktunartillöguna.

Virðingarfyllt

Friðrik Sophusson
forstjóri

Hjal.

Landsvirkjun

Nefndasvið Alþingis
Berist iðnaðarnefnd
Austurstræti 8-10

Reykjavík, 15.01.2009
Tilvísun vor: 98.11

150 REYKJAVÍK

Efni: Umsögn um tillögu til þingsályktunar um náttúruverndaráætlun 2009-2013, þskj. 239 - 192. mál

Að beiðni umhverfisnefndar Alþingis er hér með lätin í té neðangreind umsögn Landsvirkjunar um tillögu til þingsályktunar um náttúruverndaráætlun 2009-2013, þskj. 239 - 192. mál.

Í tillögu að ályktuninni kemur fram að á næstu fimm árum skuli unnið að friðlýsingu 13 svæða til þess að stuðla að traustri verndun íslenskrar náttúru og framkvæmd alþjóðlegra samninga um náttúruvernd hér á landi. Tilgangurinn er að koma upp neti verndarsvæða til þess að tryggja verndun landslags, náttúru og líffræðilegrar fjölbreytni, þess sem sérstætt er í náttúru landsins, fágætt eða í hættu og að friða náttúruleg landsvæði til náttúruverndar, vísindarannsókna, vöktunar og útivistar.

Sú náttúruverndaráætlun sem hér er kynnt er önnur áætlunin sem unnin er frá gildistöku endurskoðaðra náttúruverndarlaga árið 1999 og nær til fimm ára tímabils frá 2009-2013. Gildistíma og framkvæmd fyrstu náttúruverndaráætlunar 2004-2008 lauk um sl. áramót.

Umhverfissráðherra skipaði starfshóp í júlí 2007 til þess að vinna að undirbúningi nýrrar náttúruverndaráætlunar fyrir árin 2009-2013. Starfshópurinn skipuðu embættismenn ráðuneytisins og stofnana þess en formaður starfshópsins var frá umhverfissráðuneytinu.

Fjöldi svæða sem friðlýst hafa verið hér á landi, í árslok 2008, á grundvelli náttúruverndarlaga eða með sérlægum til náttúruverndar, er nú 96 og er flatarmál þeirra um 19.500 km², sem samsvarar tæplega 20% af flatarmáli Íslands. Til samanburðar má nefna að milli 8 og 10% flatarmáls nágrannahjóða okkar er friðlýst svæði í dag. Hæsta hlutfall á heimsvísu er í Nýja Sjálandi eða um 23% flatarmáls landsins. Gangi áform um friðlýsingar samkvæmt nýliðinni Náttúruverndaráætlun og þeirri sem hér er kynnt má áætla að hlutfall friðlýstra svæða verði 30-40% af flatarmáli landsins.

Rétt er að vekja athygli á því að sérstaklega eru tilgreind í erindisbréfi frá umhverfissráðuneyti þau svæði sem starfshópurinn eigi að leggja áherslu á og eru í dag friðlýst, þ.e. Þjorsárver og Vatnajökulspjöldgarður, en í skipunarbréfi starfshópsins segir: *"Við gerð áætlunarinnar verði lögð áhersla á að bæta framkvæmd og eftirlit með þegar friðlýstum svæðum, friðlýsingu á miðhálandi Íslands, svo sem Þjorsárvera og jadhursvæða Vatnajökulspjöldgarðs, auk ákveðinna viðkvæmra svæða og náttúrufyrirbæra í hafinu umhverfis Ísland. Við gerð áætlunarinnar skyldi starfshópurinn taka mið af fenginni reynslu af gildandi náttúruverndaráætlun 2004.2008."*

Þetta orðalag er óvanalegt að sjá í erindisbréfum nefnda, sem í þessu tilviki skal vinna að náttúruverndaráætlun og á að miða vinnu sína við 66. gr. laga um náttúruvernd nr. 44/1999, en þar kemur skýrt fram hvaða viðmið eigi að hafa að leiðarljósi við gerð tillagna um friðun eða verndun. Þar segir m.a. að í náttúruverndaráætlun skuli tillögur um friðlýsingu byggjast á vísindalegum rannsóknum um náttúrufar og vistkerfi viðkomandi svæðis hafi hátt náttúruverndargildi, m.a. út frá fágæti eða sérstöðu.

Í tillögu að náttúruverndaráætlun er lagt til að friðlýst verði þrjú svæði þar sem munu skarast hagsmunir verndar og orkunýtingar, en þau eru stækkun friðlands Þjórsárvera, friðlýsing Orravatnsrústa og að Langisjór og nágrenni verði hluti af Vatnajökulsþjóðgarði. Rökstuðningur fyrir tillögum um friðlýsingu þessara svæða er að fyrirhuguð virkjunarmannvirki ógni þeirri rústamýravistgerð sem er að finna á svæðinu umhverfis núverandi friðland í Þjórsárverum og í grennd við Orravatnsrústir og að veita vesturkvíslar Skaftár til Tungnaár kunni að ógna jarðfræðimyndunum við Langasjó. Tillögurnar virðast því beinlínis settar fram á þeim forsendum að koma í veg fyrir hugmyndir um orkunýtingu á þessum svæðum. Eins og kemur fram í meðfylgjandi greinargerð er að mati Landsvirkjunar ótrúverðugt að hugsanleg mannvirki kunni að ógna ofangreindum vistgerðum eða jarðfræði viðkomandi svæða og enn síður á landsvísu. Tillaga um friðlýsingu þeirra á því ekki rétt á sér lögum samkvæmt.

Í þessu sambandi má nefna að umhverfisráðherra skipaði hinn 22. nóvember 2006 sérstakan starfshóp til þess að fara yfir og kanna möguleika á stækkun friðlandsins í Þjórsárverum og til að endurskoða núverandi mörk þess og skilmála friðlýsingar. Í þennan starfshóp voru tilnefndir sérfræðingur frá Umhverfisstofnun sem formaður og auk hans fulltrúar sveitarfélaga á svæðinu. Náði starfshópurinn sátt um stækkun á mörkum friðlands Þjórsárvera og gerði tillögur um breytingu á reglugerð um friðlandið. Í friðlýsingartillögum þeim er hér liggja fyrir er farið eftir tillögum starfshópsins hvað varðar mörk friðlandsins, en suðurmörk þó færð langt suður á Fjórðungssand, en því hafði starfshópurinn eindregið áður hafnað. Engin rök eru færð fyrir þessari tillögu, enda er hún greinilega ekki sett fram á forsendum náttúruverndar heldur að því er virðist fyrst og fremst til að koma í veg fyrir veitulón í farvegi Þjórsár.

Loks er rétt að benda á að hugmyndir um orkunýtingu á þessum svæðum voru til umfjöllunar í niðurstöðu 1. áfanga rammaáætlunar á árinu 2003. Frá þeim tíma hefur verið unnið að margskonar rannsóknum og breyttum áætlunum til að draga úr umhverfisáhrifum orkunýtingar á þessum svæðum eða í grennd við þau. Þessar nýju áætlanir munu verða til umfjöllunar í 2. áfanga rammaáætlunar, sem ætlað er að mynda grunn að áætlun um verndun og nýtingu náttúrusvæða í samræmi við stefnu núverandi ríkisstjórnar. Á meðan á þeirri vinnu stendur telur Landsvirkjun eðlilegt að fresta einhliða tillögum um friðlýsingu þessara svæða eða þar til fjallað hefur verið um verndargildi þeirra og hugsanleg áhrif orkunýtingar á þau náttúruverðmæti sem þar kunna að vera í húfi. Ákvörðun um friðlýsingu síðar myndi þá byggjast á niðurstöðu þeirrar vinnu.

Að öðru leyti vísast til meðfylgjandi greinargerðar Landsvirkjunar um þingsályktunartillöguna.

Virðingarfyllt

Agnar Olsen
staðgengill forstjóra

Landsvirkjun

Skrifstofa forstjóra

15.01.2009

Mál: 98.11

Greinargerð Landsvirkjunar

um tillögu til þingsályktunar um náttúruverndaráætlun 2009 - 2013

Inngangur

Í kaflanum *Náttúruverndaráætlun 2009-2013, friðlýsing 13 svæða og forsendur* kemur fram að í tillögu umhverfissráðuneytis er í fyrsta sinn lagt til að beita friðlýsingu á svæðum sem búa yfir fágætum vistgerðum á hálendi landsins. Hér er um að ræða svokallaða rústamýravist er snertir tvö fyrirhuguð virkjunarsvæði (Norðlingaölduveita, Skatastaðavirkjun) og breiskjuhraunavist á friðlandinu við Laka og í nágrenni þess. Er það eina svæðið á miðhálandinu þar sem sú vistgerð hefur fundist. Þá er lagt til að Langisjór og nánasta umhverfi hans verði friðlýst og felld inn í Vatnajökulspjóðgarð á grundvelli sérstakrar gígaraðar og náttúrufegurðar. Verði þessi tillaga samþykkt þýðir það í reynd að útilokað verður að veita efstu drögum Skaftár til Tungnaár. Önnur fyrirhuguð friðlýsingarsvæði snerta ekki beina virkjunarhagsmuni Landsvirkjunar og því verður ekki fjallað um þau hér.

Mikilvægt er að allar þær tillögur um friðlýsingu er koma fram í Náttúruverndaráætlun **hvili á skýrum faglegum grunni bæði hvað varðar þekkingu á náttúrunni og mati á verndargildi hennar**. Raunar má segja að forsenda fyrir óskum um friðlýsingu hljóti lögum samkvæmt að vera þörf fyrir verndun svæðis (og/eða tegunda) vegna fágætis eða sérstöðu á landsvísu eða heimsvísu. Þessi sjónarmið koma fram í greinargerð með þingsályktunartillögunni og er Landsvirkjun þeim sammála. Því miður hefur að mati Landsvirkjunar viljað brenna við að engan veginn fullnægjandi skýringar hafi komið fram um þörf fyrir aukna verndun eða friðun nokkurra þeirra svæða sem nú þegar eru friðuð.

Þá kemur einnig fram í greinargerð með tillögunni, og er mikilvægt að hafa í huga þegar fjallað er um fyrirbyggjandi tillögur um friðlýsingar að ákveðinn sveigjanleiki sé fyrir hendi við framkvæmd friðlýsinga þó ekki sé hvikað frá þeirri stefnu að setja upp net verndarsvæða út frá vísindalegum forsendum og faglegu mati. Raunar er þessi skoðun í anda náttúruverndarlaganna en í fyrirbyggjandi tillögum koma fram tillögur um hertar verndaraðgerðir án fullnægjandi rökstuðnings þvert gegn anda laganna. Verður nánar vikið að því hér á eftir.

Rústamýravist

Rök fyrir stækkun friðlands Þjórsárvera og friðlýsingu Orravatnsrústa byggist á svokallaðri rústamýravist, sem er nýlegt hugtak yfir gróðurfar á sífrerasvæðum.

Rústamýravist er hallalítið, vel gróið votlendi, hátt til fjalla, samsett úr mörgum gróðurfélögum. Yfirborð er breytilegt með tjörnum, flóa- og mýrasundum, lækjum, lækjadrögum og rústum með klakalinsum. Rústirnar eru sérkennilegar bungur sem lyfst hafa upp úr votlendinu og þornað. Þær eru mismunandi að stærð, lögun og gróðurfari. Rústamýravist er bundin við miðhálandið í yfir 450-500 m hæð á svæðum þar sem

loftslag er kalt, úrkoma lítil, grunnvatnsstaða há, jarðvegur þykkur og að meiri hluta lífrænn.

Í tillöggunni er lagt er til að rústamýravist á hálendi Íslands verði friðuð. Vistgerðin er vel afmörkuð á ákveðnum svæðum miðað við þær ytri aðstæður er gera slíkt vistkerfi mögulegt.

Í viðauka með tillöggunni kemur fram að **markmiðið** með stækkun friðlands Þjórsárvera og Orravatnsrústa sé verndun staðbundinnar vistgerðar á hálendinu sem telst alþjóðlega verndarþurfi en rústamýrum fer fækkandi hér á landi. Vistgerðin þykir óvenju fjölbreytt miðað við aðrar þekktar vistgerðir á hálendinu og hefur verulegt vísindalegt gildi. Rústamýrar hafa einnig sérstakt verndargildi vegna þess að þær eru meðal þeirra búsvæða sem talin eru í hættu af aðildarþjóðum Bernarsamningsins og njóta því sérstakrar verndar

Í viðaukanum kemur fram að rústamýravist sé **útbreidd norðan Vatnajökuls á Vesturöræfum, Fljótsdalsheiði, Jökuldalsheiði** og umhverfis Hofsjökul og vestur að Langjökli, þ.e. í Þjórsárverum sunnan Hofsjökuls, Orravatnsrústum norðan hans og í Guðlaugstungum og Álfgeirstungum norðvestan jökulsins. Rústamýrar með dreifðum rústum er einnig að finna norðan og sunnan þessa aðalsvæðis. Viðáttumestu og fjölbreyttustu rústasvæði á landinu eru í Þjórsárverum og í Guðlaugstungum, **sem þegar eru friðlýst svæði. Sú spurning hlýtur að vakna, í ljósi þess hve útbreidd þessi vistgerð hvers vegna er talið nauðsynlegt að friðlýsa svæði, eins og t.d. með stækkun friðlandsins neðan Þjórsárvera, þar sem nánast engin rústamýravist er skráð samkvæmt skýrslu frá Umhverfisstofnun.**

Í viðauka er á bls. 30 sagt að núverandi landnotkun vistkerfisins séu *beitarlönd, orkuvinnslusvæði og útivist*. Hvað varðar landnotkunina, orkuvinnslusvæði, er hér ofsagt en einu tengsl orkuvinnslu um viðfeðm rústasvæði landsins eru aðrennslisgöng að Kárahnúkavirkjun á um 150 m dýpi undir Fljótsdalsheiði.

Í framhaldi af því er fjallað um *ógnir* og þar er talið að hugmyndir um virkjanir geti ógnað tilvist sumra rústamýra landsins. Hér er notað hæpið orðalag svo ekki sé sterkar að orði kveðið. Staðreyndin er sú að núverandi tillögur um veitulón í Þjórsá neðan Þjórsárvera ógna ekki á nokkurn hátt verunum upp með ánni eða hliðarám Þjórsár. Sama á við um áhrif Kárahnjúkavirkjunar á rústamýravist á Fljótsdalsheiði. Fyrirhugað Bugslón Skatastaðavirkjunar ógnar ekki á nokkurn hátt þeim rústamýrum er þar finnast. Því er það út í hött og í algjörri mótsögn við anda náttúruverndarlaga og fyrirnefnd almenn sjónarmið um náttúruvernd að fullyrða slíkt.

Loks er í almenna kaflanum um rústamýravist fjallað um framkvæmd friðunar þar sem nánast allar athafnir mannsins verða bannaðar á þessum svæðum. Þar segir (bls. 30): **”Lagt er til að tilgreind verði og vernduð lykilsvæði fyrir rústamýravist á hálendi Íslands. Þar yrðu allar framkvæmdir og athafnir sem leitt geta til röskunar á vistgerðinni fortakslaust bannaðar. Alls er um að ræða þrjú svæði og eru tvö þeirra þegar friðuð að hluta með einhverjum hætti. Breyta þarf mörkum og stækka sum þeirra til að tilætluðum markmiðum um verndun lykilsvæða verði náð.”**

Hér er á ferðinni nýtt sjónarmið. Allar athafnir mannsins er leitt geta til breytinga á vistkerfi þessara svæða verða bannaðar, þar á meðal umferð um þessi svæði sem þó þekja aðeins lítinn hluta þessa vistkerfis eins og fram kemur hér að framan. Þetta sjónarmið er algjörlega andhverft við inngangskafli að Náttúruverndaráætlun þar sem lögð er áhersla á sveigjanleika og samstarf. Almennt verður að hafa í huga að margskonar starfsemi getur þrífist á svæðum þar sem þessa vistgerð er að finna og það hefur engin áhrif á verndargildi hennar. Landsvirkjun dregur í efa að ráðuneyti umhverfismála geti í reglugerð um friðlýsingu bannað umgengni og athafnir manna sem hafa augljóslega engin áhrif á það vistkerfi, sem friðlýsing byggist á.

Friðunartillögurnar ná aðeins til lítils hluta af þeirri rústamýravist sem hér á landi er að finna. Eins og kemur fram hér að framan og í viðauka með tillögunni er þessi vistgerð algeng mjög víða á miðhálandinu og því verður ekki séð að þessu vistkerfi í heild stafi ógn af athöfnum mannsins. Meginógnin er hlýnandi loftslag, sem flestir vita að muni breyta þessum vistkerfum. Samt sem áður telja höfundar þessarar tillögu ástæðu til að taka svo til orða.

Hér á eftir verður fjallað um þau tvö svæði sem lagt er til að verði friðlýst á grundvelli rústamýravistar, þ.e. stækkun friðlandsins í Þjórsárverum og Orravatnsrústir.

Stækkun friðlands í Þjórsárverum

Greinargerð með tillögum um stækkun friðlandsins í Þjórsárverum er fátækleg. Tillagan í greinargerðinni er svohljóðandi:

“Lagt er til að mörk friðlandsins í Þjórsárverum verði færð út þannig að það nái yfir allt votlendi veranna, sbr. meðfylgjandi kort, og verði alls um 1.152 km², eða um 115.160 ha. Þar með mundu bætast við nokkur rústamýrasvæði sem eru utan friðlandsins auk þess sem ákvæði stjórnarsáttmála núverandi ríkisstjórnar um verndun hins sérstæða votlendis veranna væru uppfyllt. Jafnframt yrðu friðlýsingarskilmálar styrktir og bann lagt við röskun innan svæðisins.”

Sjá meðfylgjandi yfirlitskort.

Eins og kunnugt er felldi settur umhverfisráðherra þann úrskurð í janúar 2003 að fallist væri á framkvæmdina (Norðlingaölduveitu) með þeim skilyrðum að veitumannvirki yrðu utan friðlands Þjórsárvera. Í þeirri tilhögun er fram kom í úrskurði ráðherra var annars vegar gert ráð fyrir veitulóni að mestu í farvegi Þjórsár og hins vegar sérstöku setlóni neðan Þjórsárjökuls þar sem kvíslum frá jöklinum var veitt til Kvíslaveitna. Síðar felldi Héraðsdómur Reykjavíkur þann úrskurð að gera þyrfti sérstakt mat á umhverfisáhrifum fyrir þessa veitu og féll Landsvirkjun þá frá áformum um gerð hennar. Var hönnun Norðlingaölduveitu því breytt og aðeins gert ráð fyrir veitulóni í farvegi Þjórsár austan við Norðlingaöldu.

Ekki kemur fram hvar þau rústasvæði eru sem ætlunin er að friða með hinni miklu stækkun á núverandi friðlandi til suðurs. Það ætti þó að vera forsenda fyrir tillögunni um stækkun friðlandsins lögum samkvæmt. Gróðurfrarsrannsóknir hafa aðeins verið gerðar á litlum hluta fyrirhugaðrar stækkunar friðlandsins, í Eyvafeni og nágrenni sunnan núverandi friðlandsmarka. Samkvæmt skýrslu frá Náttúrufræðistofnun sem unnin var á árinu 2004 var rústamýravist ekki merkjanleg sem skráð vistkerfi sunnan núverandi friðlandsmarka Þjórsárvera þó svo að stöku ummerki rústa hafi fundist þar í

mýrarsvæðum. Skýrsla Náttúrufræðistofnunar leiðir í ljós að gróðurfar í Eyvafeni tilheyrir að mestu sandmýrarvist. Vistgerð þessi finnst einkum í lögðum þar sem vatn flæðir yfir tímabundið og sandur, vikur og áfoksefni berast að og mynda jarðveg. Einkenni vistgerðarinnar er m.a. há og breytileg vatnsstaða með miklum sandburði og í skýrslunni eru leiddar líkur að því að engin breyting verði á jarðvatnsstöðu eða þessum ytri skilyrðum gróðurs eftir gerð veitulóns. Skýrslan staðfestir að gróðurgerð á þessu svæði er annars eðlis en hið friðaða votlendi Þjórsárveranna norðar.

Allt frá því að umhverfisráðherra felldi úrskurð sinn á árinu 2003 komu fram raddir um að nauðsynlegt væri að stækka friðlandið í Þjórsárverum. Þjórsárver afmarkast að vestanverðu af Hnífá sem sést vel á meðfylgjandi gróðurfarsmynd. Svæðið sunnan Hnífár kallast Fjórðungssandur og var öldum saman harðdrægur ferðakafli á leiðinni um Sprengisand. Núverandi mörk friðlandsins ná yfir meginhluta þess svæðis sem kallast Þjórsárver. Það er einna helst að norðaustanverðu, þ.e. upp með efsta hluta Þjórsár sem vistkerfi finnst sem líkjast stærsta hluta veranna. Eftir að fallið var frá hugmyndum um gerð veitu og setlóns við Þjórsárjökul kom fram eindregnari vilji stjórnvalda til að skoða stækkun friðlandsins.

Umhverfisráðherra skipaði hinn 22. nóvember 2006 sérstakan starfshóp til að fara yfir og kanna möguleika á stækkun friðlandsins í Þjórsárverum og til að endurskoða núverandi mörk friðlandsins og skilmála friðlýsingar. Í þennan starfshóp voru tilnefndir sérfræðingur frá Umhverfisstofnun sem formaður og auk hans fulltrúar sveitarfélaga á svæðinu. Náði nefndin sátt um stækkun á mörkum friðlands Þjórsárvera, sbr. meðfylgjandi yfirlitskort, og gerði tillögur um breytingu á reglugerð um friðlandið.

Í tillögu til þingsályktunar er þess hvergi getið að náðst hafi sátt við heimamenn um eðlilega stækkun friðlandsins í Þjórsárverum. Þvert ofan í álit ofangreindrar nefndar umhverfisráðherra er í tillögunni lögð til stækkun friðlandsins til suðurs, sem flestir aðilar starfshópsins töldu ekki þörf á og engin fagleg rök mæla með eins og kemur fram hér að framan. Starfshópurinn um náttúruverndaráætlun tekur hins vegar upp í sínum tillögum önnur mörk á stækkun friðlandsins, þ.e. að vestan, norðan og austan, en bætir svo við svæði sunnan veranna, rétt suður fyrir fyrirhugað veitulón í Þjórsárfarvegi. Það er gert á grundvelli rústamýravistgerðar sem afar lítið er um á svæðinu. Fagleg rök eru engin og þessi furðulega tillaga er andstæð ákvæðum 66. gr. náttúruverndarlaga nr.44/1999.

Staðreyndin er sú að sátt hefur náðst um mörk friðlandsins með tillögum til umhverfisráðherra í mars 2007. Sveitastjórnir hafa lagt áherslu á að staðið verði að stækkun friðlandsins á faglegum grundvelli úr því stjórnvöld telja þetta svæði svo mikilvægt að stækka þurfi friðlandið. Það er því áleitinn spurning hvers vegna ekki var farið að tillögum starfshóps umhverfisráðherra frá því í mars 2007. Tillaga Landsvirkjunar er sú að fallist verði á tillögur um mörk á stækkun friðlands í Þjórsárverum, í samræmi við það sem samstarfshópur umhverfisráðuneytis og viðkomandi sveitarfélaga lagði til með áliti sínu í mars 2007.

Orravatnsrústir

Í viðauka með tillögunni er að finna afar fátæklega röksemd fyrir friðlýsingu Orravatnsrústa, sem hafa um langt árabíl verið á náttúruminjaskrá en sérstaða þessa svæði er hversu hátt yfir sjávarmáli landið er á þessum slóðum.

Í viðauka með tillögu um náttúruverndaráætlun segir:

“Hér er að finna sérstæðasta freðmýrasvæði landsins. Lagt er til vernda um 73 km² svæði umhverfis Orravatnsrústir. Þar með yrði meginþorri rústamýra á þessum slóðum innan marka friðlands. Austari-Pollar, austan Jökulsár eystri, yrðu þó undanskildir. Mörkin mundu ná frá Jökulsá í suðri, þar sem hún sveigir við Illviðrahnjúka, og norður fyrir Reyðarvatn. Í vestri mundu mörkin teygjast eftir vatnaskilum norður um Bleikáluháls og í austri sömuleiðis fylgja vatnaskilum rústamýrasvæðisins við Orravatn. Verndarákvæði væru hliðstæð þeim sem gilda munu um Þjórsárver og Guðlaugstungur.”

Hugmyndir hafa um áráraðir verið um að virkja Jökulsá Austari með gerð miðlunarlóns við Buga. Allar seinni tíma hugmyndir um þá miðlun hafa miðast við að hlífa Orravatnsrústum og svæðinu umhverfis sem er á náttúruminjaskrá. Miðað við núverandi tillögu að friðunarmörkum myndi eitt rústasvæði sunnan Orravatns fara undir lónið. Hönnun miðlunar við Buga er á frumhönnunarstigi og því ekki ljóst hver endanleg lónhæð gæti orðið. Landsvirkjun telur því á þessu stigi rétt að draga mörk friðlands nokkru sunnan og vestan við Orravatn og þaðan beint til suðurs í farveg Austari Jökulsár. Með því móti væri langstærsti hluti rústasvæðanna innan friðlandsins og möguleiki væri áfram fyrir miðlun í Bugum vegna Skatastaðavirkjunar. Þannig væru nánast engar rústir á því svæði sem félli utan friðlandsmarka. Eðlilegt væri að fjalla um þessi viðhorf við vinnu 2. áfanga rammaáætlunar.

Sjá meðfylgjandi yfirlitskort af svæðinu.

Friðun á Langasjó og nærliggjandi svæði

Tillaga um friðun á þessu landsvæði er gerð á grundvelli jarðfræðiverndunar. Í tillögunni segir:

“Lagt er til að Langisjór og nánasta umhverfi hans verði friðlýst og fellt inn í Vatnajökulsþjóðgarð. Langir móbergshryggir úr basalti, myndaðir við sprungugos undir jökli, einkenna svæðið. Eldgjársprungan liggur um svæðið austanvert, en hún er 60 km löng og er lengsta gígaröð sem gosið hefur á landinu á sögulegum tíma. Langisjór og umhverfi hans er þekkt fyrir náttúrufegurð þar sem dökkbrúnt móbergið ásamt svörtum vikrinum frá Veidivatnagosinu 1477 kallast á við tært fjallavatnið og mosagróður í fjallahliðum. Á svæðinu er einstakt samspil jarðelds og jökla við mótun landsins.”

Í viðauka kemur fram að markmið með friðlýsingunni sé að friðlýsa svæði sem hefur að geyma einstakar jarðmyndanir og þá einkum móbergshryggi sem hafa búið til og mótað sérstætt landslag, tilkomumikil víðerni og sérstæðar vistgerðir. Svæðið teygir sig langt suðvestur fyrir Langasjó og er yfir 40 km á lengd.

Í minnisblaði sem Kristján Sæmundsson jarðfræðingur hefur unnið fyrir Landsvirkjun um verndargildi móbergshryggjanna við Langasjó á landsvísu segir m.a.

“Að gerð og myndun eru móbergshryggirnir suðvestan Vatnajökuls ekki einstakir. Hið sérstaka við þá er lengdin og landslagið sem þeir móta. Langir og beinir móbergshryggir koma fyrir á Reykjaneskaga (Móhálsar), norður af Kverkfjöllum og í Vestra gosbeltinu norðaustan við Þingvallavatn. Í viðauka við þingsályktunartillöguna

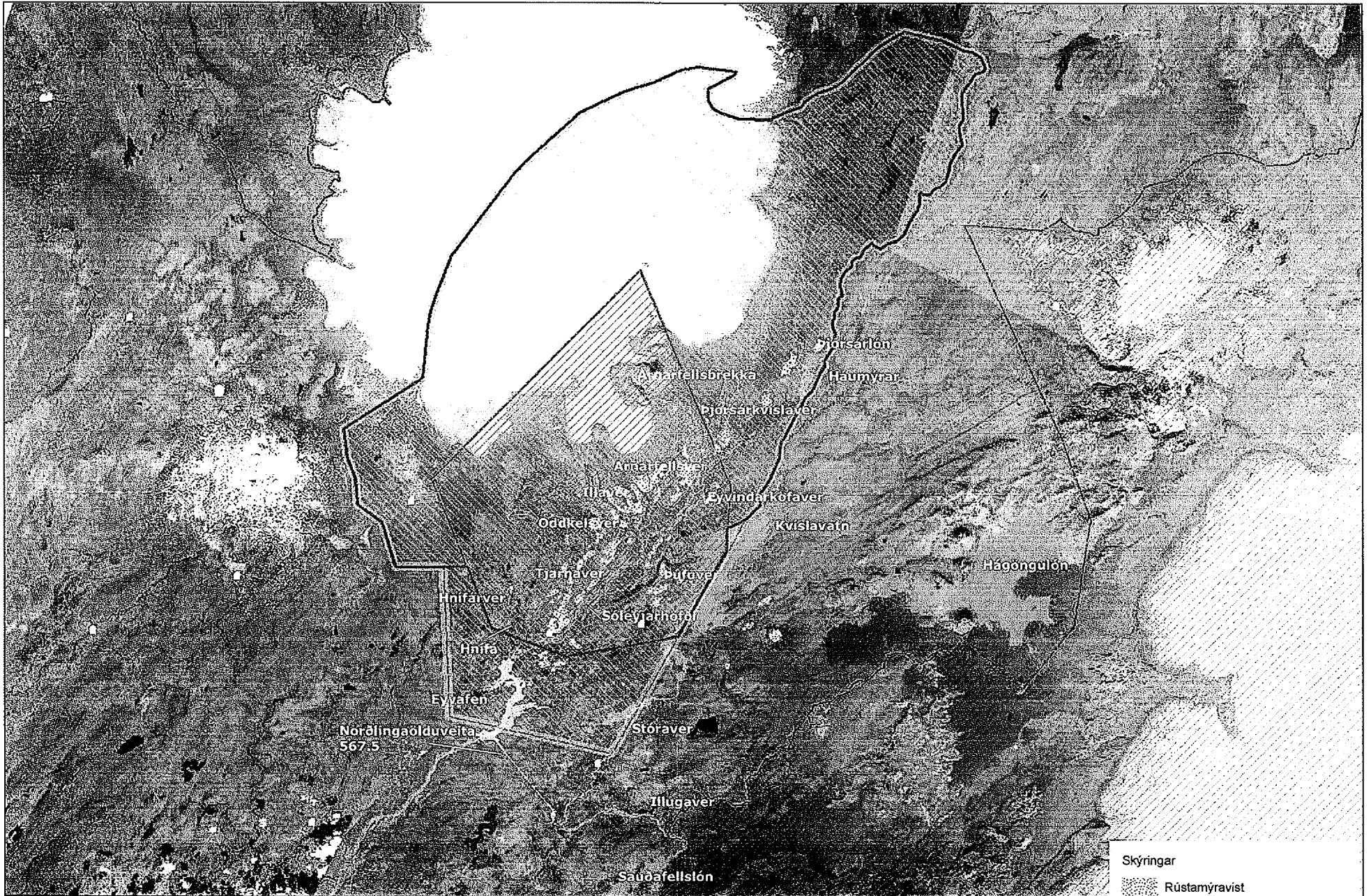
er sagt að einkennissvæði alþjóðlega heitisins tindar í merkingunni móbergshryggur séu hryggirnir á svæðinu sem friða skal. Það er ekki rétt. Þeir eru norðaustan við Þingvelli og í Laugarvatnsfjöllum þar sem eru Tindaskagi, Kálfstindar, Klukkutindar og Skriðutindar.---

Auk móbergshryggja inn af Þingvallasveit og í Laugarvatnsfjöllum eru þar einnig móbergsstapar sem gefa lítið eftir þeim hinum í Norðurgosbeltinu um ferskleika og útlit. Enn eitt sem gefur hryggjum og stöpum austan megin í Þingvallalægðinni gildi umfram Langasjó „og nágrenni“ eru löng misgengi og skörp í landslagi (gjárnar) en slíkt er ekki að finna milli Tungnár og Skaftár. Þetta hafa þeir séð sem unnu skýrslu um „Verndun jarðminja á Íslandi“. Tillögur vegna náttúruverndaráætlunar 2002“ (Helgi Torfason og Ingvar Atli Sigurðsson, 2002). Þar komst Langisjór og hryggirnir umhverfis hann ekki á blað nema smáskiki norðvestast í ferhyrningi kringum Skaftáreldahraun sem þar er lagt til að friða. Hins vegar er þar lagt til að svæði austan Þingvallalægðar með móbergshryggjum, stöpum og dyngjum verði friðað. Vegna jarðfræðinnar sýnist að eðlilegast sé að fylgja þeirri tillögu.”

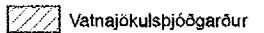
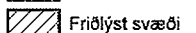

Í ljósi þessa er að mati Landsvirkjunar engin forsenda fyrir friðlýsingu á grundvelli þess að hér sé um að ræða einstæða jarðmyndun. Í viðauka með tillögunni kemur fram helsta ógn við það náttúrufar svæðisins sem verið er að friða séu virkjunaráform. Að mati Landsvirkjunar er myndun veitulóns innan við Langasjó og gerð jarðganga yfir í Tungnaárdrög ekki á nokkurn hátt ógn við verndargildi svæðisins sem eru fyrst og fremst hinir löngu móbergshryggir. Hugmyndin um þessa tilhögun á veitulóni gæti einmitt verið skynsamleg málamiðlun við að friða Langasjó fyrir mannvirkjagerð og nýta afrennsli jökulsins í vestustu kvíslar Skaftár til orkuvinnslu.

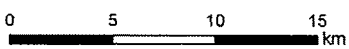

Norðlingaölduveita
567.5

- Skýringar
- Rústamýravist
  - Tillaga nefndar URN mars_2007
  - Vatnajökulsþjóðgarður
  - Friðlýst svæði
  - NVÁ tillag Umhverfisráðun. 2008

Þjórsárver
Tillögur að stækkun friðlands
Innræð Spot 5 mynd í grunninn.

